

HIGIEN'A SI SCÓL'A.

FOIA

pentru

Sanctate, Educatie si Instructiune.

1876.

Nr. 12.

Este odată in septemana joia. Pretiulu in Monarchia:
4 fl. pe 1 anu, 2 fl. pe $\frac{1}{2}$ anu, 1 fl. pe $\frac{1}{4}$ anu. —
Pentru strainatate 6 fl. pe 1 anu, 3 fl. pe $\frac{1}{2}$ anu si
2 fl. pe $\frac{1}{4}$ anu. Pentru inserate 6 cr. de siru si taesă
erariale de 30 cr. pentru un'a data.

Anulu antaiú

1 Decem.

Votiv'a tabla.

„Cele mai multe saneri suntu numai opulu naturei, pentru cari mediculu trage plat'a, — si atunci, candu ele in butulu silintii sale au succesu; aru sta reu cu renumele si socót'a mediciloru, daca nu aru fi usitata conclusiunea: eum hoc, ori post hoc, ergo propter hoc, (cu acést'a séu dupa acést'a, asiadara, pentru acést'a). Bunele musterii ale mediciloru, privescu corpulu seu, ca unu césornicu seu. A't'a o'rescare masina, care, daca vine in ea ceva in disordine, numai prin aceea se póte intoemi erasi, caci o reparaize mehaniculu. Inse lucrulu nu sta asia. Corpulu este o masina reparatoria de sine insusi. Se lasamu dara a lucrá vismedicatrix naturae, — póterea vindecatoria a naturei.“

Arthur Schoppenhauer.

Progresu.

Unele schimbari ale timpului si miscaminte politice, producu si unele idei si cuvinte. ce se ridica pana la moda. — Daru precum se scie mod'a e intielépta si nebuna, si mass'a mare a societatii imiteze de regula fara cea mai pucina prejudecare modele acejora, pre carii ii tienn de notabili si astfelu se face de multe ori de risu. — Acuma se aude pretutindinea in politica si in sciintia euventulu „progresu“, ba ce e mai multu se constituiescu si partide progresive. Problemá nostra este a vorbi despre progresulu in medicina, si a observá in catu acést'a sciintia in timpii mai noi a progresatu. In medicin'a practica se aráta de vreocateva decenia incóaci unu progresu, ce este forte relativu, in unu progresu de reintorcere dela „hipotese“ la natura, unu progresu dara, care merge mana

in mana cu sciintiele naturali si cari intr'atata e favoritoriu, in catu a lapadatu balastulu de recepte lungi si de mestecatur'a medicamenteloru stricatorie unulu pe altulu, de slobodiri de sange, de aplicarea lipitoriloru, scarificatiuneloru si altoru nebunii.

Se afla deja auctoritati insemnate in medicina, celebritati europene, cari concedu, ca Priesnitz si Schroth suntu barbati reformatori de medicina, si ei edifica procedur'a sa pe temeiulu, pe principulu acestoru ambiloru fisiatri, cari vedi bine, ca nu au fostu profesori, inse mari eugetatori si prin cari firesce vechi'a patologia si fisiologia sau facutu atatu cá neutile.

Daru si la acést'a revolutiune scientifica, cá si la cele politice a mersu lucrulu pana la extremitati si estravagantie si astfeliu caus'a buna a patimitu dauna, si adeveratulu progresu pentru medicin'a popularia a fostu impededatu.

Daca noi onoramu: „intorcerea la natura“ cá unu progresu in medicina, se intielege de sine, ca nu stamu pe punctulu unei gróse empirii, la care asemenea numai o intemplanare duce incercarea unui procesu sanativu la unu resultatu ferice; caci in intielesulu unei gróse empirii póte fi 'ori care barbatu cu minte mai agera si observatiuni numeroase, unu svatutoriu mai multu au mai pucinu istetiu, precum ne arata esperiinti'a de tóte dilele.

Empiri'a, adeca acelu conducatoriu simtiu pentru aceea, ce aru fi in acést'a ori acelu casu salutaru de a aplicá si intrebuintiá, acést'a empiria trebue se o aibe ori care medicu, care se ocupa cu tractarea bolnaviloru si elu va ajunge la tiente cu multu mai usioru, de catu unu invetiatu, care in chili'a sa de studiu consulta pe unii si altii auctori si pentru aceea Priesnitz si Schroth au fostu empiriei sublimu inzestrati si cu multu mai siguri decatu multi profesori dupa catedra. Metod'a sanativa prin empiria, medicin'a fora firma si precisa teoria, firesce trebue se fia si cea mai initiativa, originaria si mai antica, pentru ca din esperintie sau formatu cu incetulu sistemele si teoriile.

Daru aceste asia numite sisteme sanative si teorie cum se radieau la oresicare rationabilu punctu de statiune, cadeau erasi si factori loru inganfati de scientifica vanitate si prépreitiuire a loru rataceau in labirintu, ba le merse cá si scolasticitoru din evulu mediu, cari se injurau germanesce si latinesce, precum ne arata „Epistolae obscurorum virorum.“

Cu deosebire este de insemnatu, ca dela inciputulu Istoriei timpului si dela desvoltarea ei facultatiile teologiei si medicinei tieneau asemené pasi si acést'a aparatiune póte avé temeiulu seu acolo, caci medicin'a erá la inceputu unu monopolu alu preotiloru si pracs'a medica in manele loru. Si noi amu vré pe catu se póte se devina ea si acuma in manele loru,

cá la incrediutii poporului, inse nu cu hocuspocus, cu micsturi arcanе, medicasterii, farmacatorii si sofistarii, ei cu ratiune si resonamentu.

Trologi'a si Medicin'a se indepartasera atatu de multu dela calea adeveratei ratiune si dumnediescei nature, incatu rezultatulu loru aru fi adusu pe omeni la perire si desperatiune, daca nu si aru fi arogatu erasi dreptulu seu vecinicele legi ale naturei si daca saru fi potutu usioru abdisputá sanetós'a minte a masei poporului. — Omenimea veni la consciinti'a si la conclusiunea, ca atatu pentru sufletu catu si pentru truppu aru fi fostu mai bine se nu fia fostu nici odata doctori de medicina si de teologia si in acelu periodu cade si dicál'a: „Unde este minte multa, acolo este si nebunia destula“.

Omenii se despartu in doue clase, in de acei'a, cari insusi cugeta si precugeta, si de aceia, cari suntu lenesi a cugetá si lasa pe altii se cugete pentru densii, cari cá eonsiliatori trebue se scie, caci pentru aceea au invetiatu. — Aci inse este atatu de intristatoria catu si de inspaimantatoria fapt'a, ca barbatii, cari suntu multilateralmente cultivati si in multifarii rami de sciintia cunoscuti cá ageru cugetatori, arata cea mai mare nesciintia, ba tocmai o ignorantia despre estimea sa propria si despre insusierea trupului seu si traescu astfelu din o di in alt'a cá si timpiti de simtiuri pana ce suntu sanetosii, éra daca se bolnavescu, se supunu la cea mai nerationabila tractare si la cele mai nebune cure. Puneti man'a la anima Domniloru si veti vedé, ca am dreptu.

Norocire, ca generatiunea de acuma se lumineze in catva in vetiamentulu despre natura si in scolele populare mai bine intocmite. Junimea isi castiga cunoscintia despre viati'a organica prin fisie'a experimentale si chemi'a practica in gimnasia si scolele reali. Inse trebue se vina timpul candu fiacare invetiatoriu si fiacare invetiatoresa voru avé asi apropiata temeinice cunoscintie anatomice fisiologice. Noi ne suimu susu la stele si scrutamu dupa insusirea si destinulu loru; noi ne pogoram in adanculu pamentului, cá se vedemu si se cunosemu intestinele, meruntaele lui, daru ni e sfiala a ne atinge de corpulu nostru, de cas'a sufletului nostru; de locasiulu mintii nostre, ca se'lu cunosemu si la timpu de lipsa, se scimu unde ce punemu! Ba unii rosiescu candu se vorbesce despre estimea corpului nostru. Inse daca e adeveratu, ce sta scrisu: „cá corpulu omului este unu templu a spiretului santu“ pentru ce se ne retiena cineva si eu ce dreptu, a intrá in laintrulu lui si a privi esactu intim'a esentia a mehanismului nostru organicu, minunatu de frumosu?

Dela bunastarea corpului nostru depinde de multe ori bunastarea spiretului nostru si unu siru de vitia, retaciri, deliete suntu pré desu numai urmarile nesciintii si necunoscintii corpului nostru. Este o aberatiune intréga, o nebunia absurda si cea mai mare contradicere a omului cu sine insusu, a rosi la singurulu cugetu, ca sta golu in camésia, candu elu nu

are intru nimicu acestu golu trupu in camesia alu ruiná intr'unu modu peccatosu, numai si singuru din lips'a, ca nu are dreapta cunoscintia despre natur'a si esenti'a propriului seu eu.

Se salutamu dara cu bucuria ori ce saru face pentru luminarea poporului in directiunea acést'a si se starnimu, cá in scolele nostre populare se strabata cunoscintiele despre constituirea trupului nostru si despre cele ce ne suntu priinciose sustienerii lui in stare buna. cá se le atragemu, si daunaciose, cá se le incungiuramu.

Urmarile sanative in Graefenberg si Lindewiese, inaltele talente a le lui Priesnitz si Schroth, cari lea castigatu unu renume nemuritoriu, se radicara dupa vreocativa ani de despritiu si batjocura din partea mediciloru diplomati la unu astfelu de gradu de estimare si reverintia, incatu medicii de mare auctoritate in Vien'a enunciaru cuvintele: „Domniloru! dela acesti tierani in Graefenberg si Lindewiese noi potemu multu invetiá!“

Si pana candu inainte cu 25—30 de ani se faceau cure cu apa, fara se'si fia sciutu cineva asi dá ratiune despre temeiulu fisiologicu alu lucrarii apei la intrebuintiarea ei interna si esterna, ba fara a se ingriji mai de parte, aplica mediculu cá si cultivatulu laicu ap'a deja cu privintia si cumpanire la relatiunile individuali prin propriile modificatiuni in timpu, localitati si temperatura si astadi se afla sute de persóne, insasi mueri, cari in directiunea acést'a si au apropiatu astfelu de sigurantia si desteritate, in catu ele sciu se se ajute insusi pe sine si famili'a loru in casuri mai mici. Inse nunumai in usulu apei sa facutu acestu imbucuratoriu progresu, ei si in relatiune la dietica: in priviintia materieloru nutritorie potrivite, care in acest'a séu acelu casu aru fi corespunditorie, si aici se afla binefacerea luminarii, si noi ne vomu sili, se le facemu cunoscute si poporului nostru catu se va poté mai bine.

Cum se propune la noi religiunea si cum aru trebui se se propuna.

Scoalele nostre suntu cea mai mare parte confesionali. In ele daru aru fi se fla scopulu de capetenia cultur'a moralu-religiosa a eleviloru. Se fimu drepti si se ne intrebamu fara cea mai mica preocupatiune numai obiectivminte „sine ira et studio“ ajungu elevii nostri in scolele nostre confesionali acést'a cultura moralu-religiosa? Si nu credemu, ca se va afla cineva, care cunósee starea scoleloru nostre, cá se póta respunde cu dá! Ba din contra potemu afirmá cu tóta apasarea cuventului, ca in scolele confesionali nimicu nu se propune mai reu, mai mehanicu, mai timpitoriu de mintea sanetósa si promovetoriu de superstitiuni, cá toc

mai religiunea séu invetiatura crestinésca. O afirmatiune acést'a forte grea daru cu atata mai adeverata in tóta estensiunea sa!

Dupa conceptulu celoru, ce aru fi indetorati a propune religiunea, acést'a consta din rugatiuni, Istori'a biblica si catechismu.

Rugaciunile se cuprindu din: semnulu crucii, tatalu nostru, nascatóre, credeu, 10 porunci dumnediesei, 9 porunci bisericesci, tainele legii, faptele milei duhovnicesei, faptele milei trupesci, rugatiunile nainte si dupa mancare si multe alte cuprinse in asia numit'a Bucov'n'a de rugaciuni a fostului Directoru scolasticu in Transilvania Moise Fulea. Si cu aceste petrecu copiii mai bine de unu anu, cá in fine se nu scie nimicu din ele, fiindu ca nu le pricepu, nu suntu pentru ei. Ce urmeze de aci? Urméze aceea, ca ei le invatia tote bine, le reciteze bine ori reu totu atata, numai se misce buzele. Copiii creseu mari, inbetranescu, moru, fara se fia sciutu, care din cele, ce au invetiatu a recitá, este adeverata rugaciune si cum aru trebui se fia acést'a adeverata rugaciune, cá ea se le inaltia mintea catre Dumnedieu, se le incaldiasca anim'a si se le de indresnela, a cere dela Dumnedieu cele trebuinciose pentru ei, pentru parintii loru si pentru totu omulu.

Vine apoi Istori'a biblica, cu care erasi se maltrateze elevii 3—4 ani fara nici unu folosu. Unii dintre invetiatori iau cartea a mana si intreba copiii: Cine a facutu lumea? Din ce a facutu Dumnedieu lumea? si asia mai de parte precum urmeze in carte; altii éradi le spunu aceste — ce e cu multu mai bine — copiiloru, cá o naratiune, inse si aci se tienu tare de carte, si nu cugeta, ca unele din acele naratiuni, ne fiindu potrivite pentru etatea eleviloru in priviint'a morala, aru fi mai multu daunaciose de catu cultivatorie. Aicea se numera totu ce in elevii de 7—10 ani aru produce aviditate si socotintia, la cari deja se conducu prin naratiune si astfelu se aru turburá navinovati'a loru; d. e. prin naratiunea muierii lui Putifaru. Sodom'a s. a. Aici trebuie se pazésca invetiatoriulu celu mai bunn tactu pedagogicu, cá nu cumva prin vreo naratiune nepotrivita se dé ansa la vreo intrebare din partea eleviloru, la care séu nu aru poté respunde, séu daca aru respunde, aru suscitá si mai multu aviditatea eleviloru.

Vine catechismulu, pentru care suntu pusi catecheti — daru numai cu numele, caci — onore esceptiunelor — de regula nu catechiseze nici unulu. Ba unii cugeta ca facu destulu datorintiei loru de catecheti, daca iau cartea dela vreunu elevu, si intreba; ce voesci se ne inviti pre noi candu ne chiemi asia? — Fara se fia reflectatu la: cum ii chiama. Si aci se propune tóta intrebarea, precum urmeze in carte, fara cá se se privesca la intielesulu ei, la ponderositatea ei, la greotatea ei pentru etatea eleviloru. Am ascultatu cum unu invetiatoriu a intrebatu o fetitia de 12 ani: cum suna a septea porunca? Si ea a respunsu: „Se nu précur-

vesei!“ rosindu cu totul in fatia. — Am auditu intrebendu unu invetiatoriu pe unu elevu: Ce opresce Dumnedieu in a sieptea porunca? Si acest'a a respunsu: tóta oprít'a dragoste, nerusinarea, curvi'a si tóta trupé-sca necuratienia — si mai de parte: jacerea cu barbatii, jacerea cu dobitócele, care dupa judecat'a inparatésca greu se pedepsescu.“ Óre nu trebuie se rosimu noi de noi, candu punemu astfeliu de intrebari la copii si copile de 10—12 ani si candu audimu din gur'a loru cuvintele: nerusinarea, curvi'a, jacerea cu barbatii, jacerea cu dobitócele etc.? Daru daca s'aru aflá vreunu scolariu destulu de naivu, séu mai viclénu si aru intrebá pe invetiatoriu: Ce insemmedia „jacerea cu barbatii, jacerea cu dobitócele?“ ce aru sci invetiatoriuulu sei respunda? Éta dara ca prin nebagare de séma, prin propunere asia dicendu de valm'a fara consciintia si tactu pedagogicu nunumai, ca nu voru ajunge elevii cultur'a moralu-refigiósa, ci ei se voru indemná prin cuvinte nepotrivite la suscitarea aviditatii si la pecatu si astfeliu sublimitatea religiunei, anghir'a, de care se mai póte tiené omulu in adancele sale necasuri si apasatoriele sale restrisce, póte devine ridiculósa!

Intrebamu acuma: óre cu astfeliu de propunere póte se radicá mintea copilarésca catre Dumnedieu? pote se desteptá si incaldi anim'a loru spre fapte bune si evitarea vitiiloru?

A dá oresicari indreptari, cum se se propuna religiunea in scol'a popularia, nu s'aru tiené de resortulu nostru, cá se nu fimu criticati, ca ne amu amestecatu in afaciri straine; daru totusi luendu de o parte in consideratiune, cele aretate mai susu, éra de alt'a parte necesitatea de a vedé si acestu obiectu de invetiamentu tractatu dupa meritulu seu, ne luamu libertate a dá numai vreocateva indigitatiuni, cá dora prin acést'a s'aru motiv'a partea competenta a dá necesariile instructiuni in directiunea acést'a.

Cumca o informatiune dogmatica pentru copiii dela 7—10 ani nu este nici potrivita, nici corespundietoria scopului, suntu toti barbatii de scola nepreocupati si toti invetiatorii binecugetatori de un'a si asemené opiniune.

Ei adeca tienu ca, cá se se suscite si desvolte simtiulu religiosu si moralu in elevi au se fia intrebuintiate nisee naratiuni morali scurte potrivite geniului, etatei si atentiunei copiiloru si la propunerea acestoru se se incungiure totu ce aru poté intunecá credinti'a copilarésca. Adeca invetiatoriuulu se sté simplu la naratiunea bine alésa si se nu proceda la esplicarea ei nici in modu dogmaticu, nici polemicu, nici pietisticu, nici rationalisticu, ci numai in modu biblicu. Trecendu la Istori'a biblica, se nu se esplice minunele! se nu incalcésca copii cu intrebari ne potrivite si se nu apese anim'a loru cu multe si cautate frase. Pentru ce afla cei mai multi pedagogi naratiunile din Istori'a biblica mai potrivite pentru etatea

scolariloru în scolele populare, ne dau aceea deslucire, ca naratiunile profane nu potu tiené strinsu interesulu pentru ele în timpu mai îndelungatu, dară mai cu sêma pentru că e bine, dacă naratiunile se iau depe terenulu istoricu și ca că acest'a nu e altulu mai potrivit, de catu tocmai celu biblicu; ca nici pe unu altu terenu nu se afla materialu mai sublimu — dumnediescu și mai simplu copilarescu și de aci provine și netrecut'a placere a loru pentru anim'a copilului. Se vedemu un'a proba:

Omulu celu din taiu.

Dumnedieu a numitu pe omulu celu dintaiu, pe căre la creatu densulu, Adamu, și Adamu a chiamatu muiarea Ev'a. Pe amendoi iă pusu Dumnedieu în unu locu frumosu la raseritu și acestu locu sa chiamatu raiu sêu paradisulu.

Paradisulu a fostu o grădina forte frumoasă și sa chiamatu și edenulu. Aici au crescutu cei mai frumoși pomi cu pome dulci, au înfloritufisii, ărburile și totu felulu de flori și au umplutu de mirosu totu paradisulu. Au suflatu venturi line, recortorie; ceriulu a fostu pururea vinetu seninu. Sorele slobodiă radiiele sale încalditorie, și dá dilei lustru și seninare, în tóta noptea scilipeau stelele și placutu lucea lun'a. Blandu și cutesetoriu se jocau vionele animale de orice soi; nici unulu nu se temé de omeni și ele tote vietuiiau în pace langa olalta. Nici frigulu, nici caldura, nici viforulu, nici tempestatea au conturbatu repausulu în paradisulu; fric'a nu a speriatu animalele și lips'a nu a apasatu pe omeni. Unu riu limpede a decursu prin paradisulu și s'a despartitu în patru riuri mai mici, în ei inatau voiosu o multime de pesci, diorile se oglindeau în domolele unde, și relucirea frumosului sôre de sêra se reflectă auriu din apa. Susu pe verfurile arboriloru stau cete de paseri pistretie și canteculu loru resună diminéti'a și sér'a.

Astfelu umblă Adamu și Ev'a în raiu, mancau din fructe și beu din izvora. Ei au fostu pururea sanetosi și cu voia buna, nici o patima, nici o durere nu viné asupra loru. Nu aveau grija de vestminte și de locuintia; caci dio'a și noptea eră placutu a petrece sub vinet'a bolta a cerului și sub acoperisiulu ramuriloru de copaci ai Edenului. 1)

Dumnedieu a grijitu de omeni, că unu tota iubitoriu de copiii sei. Elu ia încungiuratu scutindui și canducendui în paradisulu, și elu a disu către densii: „Omulu se fia domnu peste pesti în apa, peste paseri în aeru și peste tôte animalele pamentului, și elu pôte întrebuințiă tote plantele, ce le produce pamentulu“. Si Adamu a datu fia carui animalu nume. 2)

Asia a vietuiitu Adamu și Ev'a în paradisulu și ei au fostu fericiti; caci Domnulu Dumnedieu iă povatiuitu cu iubirea sa și poterea sa și ei n'aveau nici unu reu în cugetulu și anim'a sa, ci au fostu cu totul curati și nevinovati.

Invetiatoriulu:

1) cum sau chiamatu omenii cei dintaiu? Unde au vietuitu ei? Cu ce sau hranitu? Cum au fostu atunci tóte animalele? Ce plante au crescutu acolo? Cum a fostu tempestatea? De ce sa bucuratu Adamu si Ev'a mai cu séma diminéti'a si sér'a? De ce nu au avutu ei trebuintia nici de locuintia, nici de vestminte?

2) Cum a ingrijitu Dumnedieu de omeni? Ce a disu Dumnedieu omeniloru despre animale? Ce a facutu Adamu, cá se deosebésca animalele dela olalta? Ce insemneze aceea; Adamu si Ev'a au fostu nevinovati? Ce insemnéze, ca ei au fostu fericiti?

Copii! Daca voi uu cugetati si nu faceti nimicu reu, atunci voi nu aveti frica, nici spaima si ve simtiti bine inlainturulu vostru. Si daca voi cá buni si nevinovati copii ve veseliti in cate o di intr'o gradina frumósa, atunci se nasce in voi un'a fericire de raiu. O, remaneti dara totudeun'a nevinovati si buni.

Daca totusi s'aru cere dela copii si rugaciune, apoi semnulu crucii si „Tatalu nostru“ e destulu, caci numai acést'a e rugaciune. Daca voru mai adange: Domne da sanetate taichii si maichei, fratiloru, sororiloru mele si la totu omulu si mie. Apoi e mai multu decatu se reciteze tota Bucov'n'a de rugacini.

Procederea metodica aru fi, cá în invetiatoriulu sesi u faca astfeliu de abstracte din Istori'a biblica si se le citesca scolariloru desvolta din sentintia in sentintia. Dupa ce a cetitu de totu, una astfeliu de naratiune apoi o mai cetesce inea odata din sentintia in sentintia si la tota sentintia pune intrebarile potrivite. In fine dupa ce sa cetitu, explicatu si intrebatu astfeliu, se mai cetesce inea odata tóta naratiunea. Invetiatoriulu póte ceti, séu pune se citisca vreunu scolariu si din Biblia cate unu capu potrivit si alu explicá si apoi a intrebá din elu pe elevi in modulu aratatu mai susu.

Joanu Schroth.

Joanu Schroth (nascutu in 2 fauru 1800, a muritu in 26 martiu 1856) a traitu in Lindwiese, a própe de Graefenberg, langa Freiwaldau, unde a amblatu la scola cu Priesnitz, antagonistulu seu.

In anulu 1817 a devenitu Schroth, prin o nenoracire cela intimpinatu la ide'a fundamentala a curei sale esteriore. Unu calu ia zdruccinatu eu capit'a peciorulu dreptu la incheietur'a genunchiului. De si in urmarea midiloceloru medicinali obicinuite sa vindecatu ran'a, totusi a remasu inde-reptu o umflatura de osu si intiepenirea peciorului cu Contractura de muschii flecsori, astfeliu incatu elu scurtenduise astfeliu peciorulu dabea poté amblá pe verfulu peciorului.

Unu calatoriu, dupa unii unu vandrolasiu, dupa altii unu monachu iá svatuitu a spelá péciору adese ori cu o carpa moiata in apa rece. Schroth aflandu spalarea pré molésta s'a ajutatú altfelíu. Elu adeca a pusú unu linteolu udatu peste partea bolnava, a invalidu apoi in o patura de lana si astfelíu la tienutu tóta nóptea schimbandu din candu in candu linteolulu seu pandietur'a uscata, cu alta udata. — Pe langa acést'a a postitu Schroth forte strensu asia incatu vreocatev'a septemani a traitu numai cu jimle si vinu, si éta ca umflatur'a osului disparu in scurtu timpu si dupa 10 septemani numai sciá niminé deosebi piciorulu bolnavu de celu sanetosu. Contractur'a sa delaturatu prin resorbtíune si prin aceea, ca tingele s'au moiata si erasi intinsu in modulu celu mai eclatantu.

Convinganduse Schroth prin usulu acestoru paliture totu mai multu despre eficacitatea lorú, le a intrebuintiatu mai desu la omeni si animale si astfelíu cu incetulu si a indreptatu observatiunea sa asupra apucatorei, topitorei si sugatorei poteri a apei prin formarea caldurei úmede midilocita cu acele paliture. Dela organele esteriore a conchisu Schroth la cele interne, si astfelíu ordiná elu in umflaturele splinei si a ficatului etc. aceste fomite séu paliture, care apoi mai tardiu lea estinsu la inveliri ude a corpului intregu.

In legatura cu o stricta corespundietoria diéta sub gustarea jemelorú si a vinului, a cautatu Schroth a suscítá organismulu in stomacu — in cuhn'a lui cum ilu numé densulu — la o mai mare activitate, resorbtíune si solutiune si apoi materiile solute morbóse, circulatorie in sange ori in succuri prin paliture si inveliri a le aduce la escretiune in pelea den afara. Schrotha aplicatu ap'a rece in unu simtiu instinctivú eminalminte spre acelu scopu, cá ea se fia supta de vasele pelei si in form'a acést'a se contribue spre solutiunea materielorú.

Elu a mai facutu esperintia, ca caii lui beindu multa apa, asudau multu, si se aratau mai slabi la tragere, din contra la nutretiu uscatu si mai putiena beutura au fostu cu multu mai puterosi si acést'a la intaritu in diét'a uscata a sa.

Inse, cá se redice erasi puterile scadinde la o mai indelungata diéta uscata, si astfelíu se pota tiené lupt'a victoriósa cu productele morbóse, a aplicatu cá beutura vinulu, care suscita circuliatiunea si crutia consumarea poterii.

Daca in desvoltarea curei lui Priesznitz, precum vediuramu in numerulu trecutú, sau aratatu unu siru de inconsecintie si o lipsa in tienerea mesurei, apoi in ocupatiunea si lucrarea lui Schroth din contra se arata cea mai stricta consecintia si o sistema de feru. Alu doilea Melchisedehu, care a traitu in pusú patrudiece de diele numai din pane si vinu, a venitú si Schroth la ide'a, ca pana si vinulu suntú de ajunsu a sustiené viatí'a — unui organismu, care are lipsa de muliorare si curetiere.

Schroth dicea relativu la cur'a sa: ca elu sanéze corpulu, reducendulu la simpl'a natura a sa; elu aci nu face sila naturei, umple esactu tendintiele si recerintile ei, elu nu'i da nimicu, ce ea nu vré si nui reține, ce ea cere, daca cererea ei nu e falsa.

Principiulu instinctivu alu lui Schroth suna: La unu omu, a carui mistuire este puternica si nesticata, pote acést'a din o bucatia de pane prepará mai multa materia nutritoria intrebuintinda spre formatiuni noue, de catu o mistuire ruinata aru fi in stare a trage din cele mai puternice bulione — zamuri — si fripture; treb'a devine la buna prelucrare acelui, ce mancamu“. Fara se fia fostu fisiologu avé Schroth forte sanetóse intuitiuni; inse petrunderea lui nu mergé destulu de adancu; cá dreptu si timpuriu se póta otari multifariele modificatiuni, ce le cere viati'a individuala relativu la dieta. Si pentru aceea se aratara multe gresieli, multe asprimi in cure si cate unu organismu cadé sub pavara, ce i se impuné.

Tota cur'a dietetica inceputa séu pre lungu continuata duce la unu statu de reactiune, care din partea organismului este rezultatulu puseloru iritatiuni ale nostre si dupa ce noi lucramu mai departe trebue se le mesuramu esactu.

Caldur'a umeda in iuvelituri si palituri, dieta stricta — schimbata cu bucate usiore, inse consistente, nutritorie, formau in generalu sistem'a lui Schroth. A tiermuri dupa potintia ducerea bucateloru in trupu, inse pe langa acést'a a lasá consumtiunea corpului netiermurita si a o suscitá, era principulu lui.

Oricine, fia fostu elu medicu ori laicu, care a avutu ocasiune a observá rezultatele sanativa a le lui Schroth la cele mai adanci si invecchite patimi, se mirá si se umplé de entusiasmu, daca nu erá cuprinsu de egoismu si de preocupatiuni. Acést'a se afirma din partea cea mai cercata a unui Dr. Steinbacher, Dr. Cybulka, Dr. Kypke, Dr. Kles s. a. Succesele cure a le lui Schroth, anume prestatiunea ei in umflarea sphnie crastu) dupa friguri, la siflide, patimi de stomacu si de fole iau latitu faim'a lui, inse tare incetu pe langa toté aceste cure frumóse, caci nu se resolve usioru oricine a se supune la o dieta atatu de stricta.

Daru sistem'a lui capata unu impulsu forte cumpanitoriu prin cur'a, ce ia succesu asia de bine la duca Wilhelm de Württemberg. Acestu tineru principe dabea de 20 ani a fostu pleguitu in resbelulu dela Novara in martiu 1849 prin unu glontiu ascutitu in fluerulu piciorului si mai antaiu de medicii militari, apoi de cei mai renumiti medici ai Vienii in Baden'a tractatu si conciliatu. Si succesulu nu a fostu altulu, decatu ca pe langa aceste piciorulu nu sa vindecatu, a remasu neintrebuintiatu, la durutu reu si in fine a trebuitu se fia amputatu, cá se se salvéze viati'a printiului!!

Daru plinulu de viatia principe sa multiamitu de astfelu de cura si cu multa groatate a fostu transportatu in patri'a sa Silesia prusiana, si

achiamatu si aci la intetiarea consangeniloru sei pe cei mai renumiti medici si chirurghi din Berolinu, cari inse adusera totu aceea sentintia: ca numai prin amputare se mai póte ajutá oresicum, inse ca ei nu potu garantá despre succesu favoriloru. Cutreieratu de acést'a sentintia infricosiata se oteri printiulu asi luá refugiulu la Schroth. Astfeliu fu transportatu in 12 9bre 1849 la Lindewiese, si a inceputu cur'a, care a observato si persecutat'o si Dr. Steinbacheru cu multa asiduitate, in 14 9bre si in 31 Ianuariu 1850 adeca dupa 2½ luni sa presentatu in Graefenberg, cá se arate metod'a sanativa a lui Schroth. Si in finea lui Martiu 1850 adeca dupa 16 septemani de cura sa intorsu la regimentulu seu deplinu sanetosu si cu piciorulu intregu. Acestu faptu la publicatu printiulu in „Oesterreichischer Soldatenfreund“ Nr. 43 1850 in unu apelu catre camaradii sei cu o calduros'a recomandare a lui Schroth.

Nu a fostu dara minune, ca atatu cei mai aprigi inamici si observatori, catu si atati multiemitori patienti au urmatu lui Schroth cu ochii inchisi si lau imitatu.

La inceputulu activitatii sale nu au fostu contrastulu asia de mare intre Priesnitz si Schroth. Schroth concedé unu timpu apa in cantilate mica si spalá patientii, inse nu dreptu partiele asudate. In morbi acuti se intielege de sine ca elu dadé patientiloru sei numai apa seu zame usiore de arpacasiu ori de faina de secara. Invelirea in linteoli udi de 12—16 óre a redus'o mai tardiu. Si in septemaná de restauratiune ingaduiá patientiloru a mancá si fripture. Acésté mititele clatinari, modulu vioniu a impartasi opiniunea sa si a critisá asupra metodei lui Priesnitz, au miscatu pe unii observatori superficiali, a caracterisá pe Schroth de unu capriciosu antagonistu alu lui Priesnitz si de unu omu escesivu. Inse strictetia rigurosa a sistemii lui Schroth presupune unu caracteru energicu si consecinte. Prestatiunele lui Schroth na saru fi potutu nici candu esecutá de unu omu fara energia si nemoralu.

Firesce, ca si in cur'a lui Schroth s'au veritu cate nnu escesu, precum arataramu mai susu, ele au fostu rezultatele unei esagerate strictetie in detragerea mancariloru si a beuturiloru, gresieli, cari altfeliu tare precautulu Schroth, care nu individualisá totudeuna, proveneau de multe ori. Astfeliu se aratau la Schroth patientii, cari asemenau mai multu cu cadavre vii, de catu cu omeni. — Torturati de séte, ne fiindu patientiloru permisu nici macaru asi spelá gur'a, se aratau patientii cu ochii afundati cu voce inceata, da bea misicanduse. Cele mai mici iritatiuni aveau asupra astoru patienti inspaimantatorie efecte, si pentru aceea si celu mai micu escesu in dieta, isi resbuná infricasiatu. Iritatele simtiuri nu suferau nici lumina, nici larma. Cu anim'a discordata, cu memori'a disparatoria, in vrajbiti cu sine si cu omenii, rotaceau dela unu locu la altulu

fara odihna si fara repaosu. Asia de departe duce escesul unei esagerate sistematice!

Totu lucrulu are marginele sale. Individualisarea, aflarea adeveratei mesure in iritatiune si contrairitatiune. Acesste facu pe medicu si aducu, precum poftesce si cere Schroth dela metod'a sa: Adeverat'a rena-scere a corpului.

In fine, ca de incheiare mai producemu o nimerita retroprivire a fisi-iatrului renumitu Wolbold relativu la cur'a lui Schroth: „Principiulu lui Schroth a fostu: Fara curetiere nici o sanare! Si fiindu ca unu numeru insemnatu alu bóleloru nostre interne, fara nici o intrebare se nasce prin procese abnorme ale materieloru de nutritiune producatorie in noi bolna-viciose sgure, precum si gustarea loru nemesurata si de aceea nepre-lucrate cuviinciosu, face carausiului Schroth tóta onórea, a fi calcatu calea sanativa simpla si necesaria indreptata asupra trasportarii materieloru de nutritiune in noi; caci acést'a se potreveste de minune cu sciinti'a fisiolo-giei, mai bine decatu ori care ordinatiune de medicamente!

Dupa vestitulu chemicu Dr. Liebig intra in corpulu nostru pe anu cam 800 pondi osígenu, si acést'a se combina in elu (trupu) totudeuna cu acele materii ale lui, catre cari are elu deosebita inclinare si sustiene prin acést'a propri'a caldura a nóstra; daca dara in midiloccele de nutriti-tiune nu se induce destulu, inse se consuma asemené de multu cá nainte, atunci asigenulu ataca substanti'a móbósa cá si sanetósa, pana la unu gradu si o oranduesce; prin caldura umeda se disolvu mai departe ve-chele deposite, trandavirile, mucositatile etc. si materialulu loru se aduce in curgere si circulatiune spre escretiune — scotere afara; — prin tim-poran'a miciorat'a inducere de umedieli, adeca prin séte se fortieze inca organismulu a se indestuli cu catatimea umedieleloru, ce are si a o in-trebuintia inca odata; vinulu, datu cá beutura, intaresce, irita ner-vii vasaloru — ai arterieloru si vineloru — la noua activitate s. a. m. d., si astfeliu acestu trias: „caldur'a umeda, marea moderatiune si mai cu séma viptulu de vegetale“ potu fi in stare deja a saná corpuri defec-tuose, a produce mai nou, mai curatu sange in ele si a provedé rota mi-sicatoria a vietii organice cu oloiu própsetu.“

Se ne fia permisu a mai atinge unele episoade din viati'a lui Schroth, cá cetitorii nostri se judece cu atata mai bine geniulu acestui barbatu fratecu:

Candu ilu intrebau patientii lui, cum s'elu tituleze, le respundé ri-dindu: „titulatime cum vreti, numai nu diceti ca sum prostu!“ Miranduse unii din patientii lui, pentru ce medici si profesorii nu primescu metod'a de cura a lui si se o perfectioneze mai departe fiindu ei studiati, le respundé: „Dá, toti au studiatu, inse cei mai pucini au invetiatu ceva; caci unu studiatu doctoru inca nu e medicu.“

Caldur'a umeda o tiené densulu de celu mai inaltu principu; caei: „in caldura calda cresce lemnulu si piatra, carnea si osulu“ dicé elu. Copilulu in pantecele mamasa cresce in si prin „caldura umeda“ si pe acést'a se baseze tóta vegetatiunea in natura.“

„Daca“ d. e. dicé mai departe „se bolnavesce canele, elu nu bé si nu mananca, ei se culca dupá cuptoriu. Asia intielectu e raru unu omu studiatu.“ Mai departe:

„Daca dupa o di calda urméze sar'a recorosa, atunci recorea sarii trage caldura din pamentu si topit'a fluiditale se desvolta prin recéla sarii in roáa, care prin sorele diminetii formata in caldura umeda, intaresce plantele in crescerea loru. De se va sterge si suprime inse roa'a diminetii, mai nainte de resarirea sorelui prin trasuri de ventu reci, atunci se potu stricá plapandele plante séu ele se vestejeseu si langezeseu. Asia e si in cura, ésa patientulu din invelitorea sa mai nainte de ce sa incalditu peste totu, atunci stagneze pelea si urmeze iori si langesire.“

Fiindu odata vorb'a despre bólele, ce nu si potu vindecá, si numerandu unulu vreocateva, suridindu dise Schroth: „un'a ai uitatu Domnule, si aceea este prosti'a. Prostii suntu greu de sanatu si pentru aceea, pentru ca ei suntu mai multu si reutaciosi.“ Schroth observá patientii sei aspru la mancare si a facutu esperiinti'a, ca cei ce mananca lacomosu, si inghitu bucaturi mari, nemestecate bine, si numai de catu béu, patimescu de bólele fólelui. Vrendu odata unu patientu a inghiti o bucatura bunisicra, ce o avé in fureulitia, ilu intreba: „Catu esti de betranu Domnule?“ — „Eu sum de 42 ani.“ „Asia, de 42 ani betranu si inca nu sei se mananci.“ Apói lua cutitulu si i taie carnea in bucatiele manunte si i dise: „Asia trebue se mananci si astfelu se incarci stomaculu, cá se pota portá sarcin'a, si cum te vei deprinde a mancá astfelu, de locu poti parasi cur'a si méрге acasa sanetosu.“ Si acést'a sa si intemplatu.

O circumspecta Higieine-antai'a problema a medicului.

De regula este cu multu mai usioru, a se padi de bóle, decatu ale vindecá. O de s'aru apretiuu totu mai multu adevverulu acestei sentintie si s'aru lucrá dupa densulu. Chiamarea mediciloru se pricepe strambu atatu de ei insusi, catu si de publicu si in positiunea loru de acuma indreptata mai multu spre castigarea panei, nu potu prestá aceea omenimei, ce sub alte relatiuni aru poté prestá; consiliulu loru vine adeseori pre tardiu, vré se dica, ca noi cercamu ajutoriulu loru, candu ból'a a luat poteri. Inse medicii nu suntu numai pentru aceea, cá se invinga bólele cá o fapta complinita; — ci problem'a mai frumósá si mai multiemitoria a loru este a sustiené sanetatea incredintatiloru loru, pre catu se póte in impregiurările timpurane.

Esperintiele loru si cunoscintiele loru de specialitate se sté totude-

una naintea incredintiailor lor, cá sei póta scuti de oriseare reu. Cate prejudetie, cate daunaciose abusuri suntu de ase delaturá. Sciinti'a despre conservarea sanetatii — Higiein'a cu tóte, ce se tienu de ea, se dovedesce pentru societatea omenésca cu multu mai folositoria, decatu sciinti'a pespre lecuirea bóleloru — medicin'a. — Nu ne póte indestuli nici prestatuionele, ce se facu in timpii mai noi in relatiunea acést'a, si remane inca multu de facutu atatu pentru medici, catu si pentru laici, si numai atunci, candu principiile Higieinei voru deveni o binefacere comuna, dá, numai atunci vá aduce binecuventarea sa peste omenime. Acést'a este o inalta problema, demna de conlucrarea tuturoru si cu deosebire medici se nu pregete a o predicá éra si éra orechiloru surde.

Piciorele calde, capulu rece, port'a din dreptu deschis'a.

Aceste suntu dieteticele regule de viatia, cari au servitu renumitului medicu olandesu Boerhave inainte cu 150 ani de cinosura pentru actiunea medica a sa si la facutu omu bogatu. Inca fiindu in viatia, cereau, unii dela densulu receptele sale, care ia asiguratú atate rezultate norocóse, daru elu ii mangaiá, ca acele se voru aflá dupa mortea lu in o carte mare, si aci facea elu oresicari misteriose mine aratandu cu oresicari semne arcaie la cartea cea grósa, ce o tiené pururea inchisa. Boerhave muri in fine. Eredii lui licitara publice cartea cea grósa, si primira 10.000 f. pe dans'a, o suma Cestraordinaria pentru acelu timpul. Si ce sa aflu dupa deschiderea acestui testamentu sibilinicu? Nimicu alt'a decatu pe foia prima scrise, cuvintele mai susu aratatate, cá regule de viatia. Tóte cele lalte foi erau góle. Urmarea strinsa a acestoru regule totudeun'a si in totu loculu la ordinatiunele sale au castigatu lui Boerhave renumele, unu renume, incatu boluavii veneau la densulu si din Chin'a si cu care lasa ereditoru sei 2 milione florini olandesi si care cutesa pe insusiu Cearulu Petru celu mare, care ilu consulta odata, alu lasá se astepte 2 óre in antisiambru pana veni rendulu la densulu. Se scie si aceea, ca Boerhave a fostu in adeveru unu medicu mare, daru si omu si a mersu inaintea coeviloru sei cu doi seculi. Elu a rostitu deja atunci renumit'a sentintia, care amu fostu registrat'o si noi la loculu seu: „Daca asemenamu acelu bunu, cáre una diumetate dutiena a adeveratiloru fii ai lui Aesculapu a prestatu pe pamentu dela intemeierea artei loru, cu acelu reu, ce a causatu nemarginit'a multime de doctori ai acestei industrii intre genulu omenescu, vomu cugetá fara indoiala, ca aru fi fostu mai folositoriu, daca nu aru fi fostu medici in lume.“

Aforismi.

In cunoscerea si sanarea morbiloru jace problem'a Medicinei. Cea din taiu este singura sciintia, cea de pe urma a fostu pana acuma empiria si va

remané inca multu. Cá se cunosca bólele face mediculu o scóla lunga; a saná din contra póte oricine, care scie, ce ajuta. Si acésta cunoscintia este de asia micu cuprinsu, incatu Max Stoll, unulu din cei mai celebri medici ai timpului seu, a vrutu se'lu serie pe unghiile degeteloru sale*.)

Prof. Dr. Hyrtl.

Numai un'a este potere sanativa, si acést'a e a naturei; in pilule si alifi nu jace ea.

Arthur Schopenhauer.

Eu imi tienu de datorintia pe temeulu propriei, peste totu favoritei mele esperintie in scurtulu timpu alu pracei mele cu apa, a adeveri mai putinciosu, ce un'a suta naintea mea au afirmatu; ca intielept'a metoda de sanare cu apa este cea mai salutaria din tote modurile de cura. Ca e aceea, ce poté prest'a cele mai stralucite, de multe ori minunate rezultate sanative, precum nu lea potutu consemná Medicin'a medicamentosa, si dupa firm'a mea parere, nu le va ajunge nici o data.

S. Falter emer. Chirurgu.

Miscele.

In foia de séra a „N. fr. Pr.“ a scrisu S. Mayer unu articulu intitulatu „Antic'a si moderna cetate mare“ in care arata, ca in Vien'a la anulu 1873 a venitu pe fiacare capu 105 pf. si 9 loti — la anulu 1874 93 pf. 8 loti, de carne; in anticitate, — Mayer vorbesce de Rom'a — a fostu asia ceva necunoscutu. — Cu catu mergemu mai tare in dereptu in Istoria, cu atata aflamu, ca nutrementulu a fostu cualitativminte si cuantitativminte mai seracu si mai pucinu. Si totusi cu acestu nutrementu sa potutu desvoltá acelu frumosu si escelentu timpu, dupa care noi cautamu astadi cu doru, in care sau escatu monumentele de arta si de sciintia, pe cari le admiramu si astadi, si pe cari le numimu „clasice!“ Ce titlu va dá Istori'a odata periodului nostru de astadi? dóra „patimasiu de carne?“ séu „insetatu de sange?“

Bonnafond dechiara, ca continuata cercetare a berarielu si cafeneloru, daca petrecerea in ele, precum e cam obicinuitu, in tóte dilele dureze mai multe ore, ori diematati de dile, formeze unu isvoru de felii-rite bóle. Fumul de tabacu, esalarea aerului plinu de acidu carbonicu si de amoniacu alu cercetatoriloru, la cari daunaciose influentie se mai insotiescu si productele de ardere ale gasului luminatoriu, exercéze incetulu cu incetulu cea mai stricatoria, ba veninosa iniuriintia in sange. Multi tineri se palescu, mistuirea se conturba, umorulu se perde, se arata neplecare catre lucru, ba si scaderea poteriloru spiretualu, mai vertosu a memoriei. Bonnafond a observatu aceste defecte adese orii la oficiri tineri in cetati de garnisona mici, cari cea mai mare parte a dilei au petrecutu in acele casi.

Iá vediutu inse eliberati de acelu reu, candu ei la svatulu densului, sau retrasu dela astfelu de locuri.

*) Si acést'a se cuprinde in doue cuvinte: traesce sanetosu! Boerhave la imbrecau in siese cuvinte: pociorile calde, capulu rece, port'a deschisa. Domoulin in trei cuvinte. Ap'a, diet'a si misicarea!

„Audu mor'a crantienindu, daru nu vedu faina.“

Parintelui Andreiu Clecanu in Beregseu. Mi se pare, ca Santi'a Ta patimesci de Virteju, ce se dice in limb'a poporului capiare, care se vede a se fi escatu din uscaciunea creieriloru si din sangerarea animei. Apoi micu cum esti, Te a napaditu veninulu, cá si pe o musca de Columbaci si cauti alu versá, unde iti ajunge cioculu celu otravitu, mai ver-tosu asupra mea, care nu ti am statu nici o data in cale!

Daca in „Teologia“ ce se dice romanescce: euventulu lui Dumnedieu, ai invetiatu a face pascvile si pamflete si se Te subscrie in ele, cá cum Te ai mirá insusiu de dibacia, la care Te ai inaltiatu in astfeliu de aberatiuni mentali, apoi reu ai invetiatu, si pentru aceea mi se pare, ca esci pe cale catre balamicu, unde póte, ca prin scarificafiuni pe langa anim'a veninata si clistire cu apa reece, Ti ai mai veni in fire, ai studiá mai bine pastoral'a si moral'a si in locu de pascvile — care e opulu blastamatiloru — ai face predici si Te ai aratá mai demnu de cinulu preotiescu si de vestmentulu, celu porti.

Redactorulu.

Invitare de prenumeratiune.

Indemnatu de incuragiarea, cu care onorab. publicu indulgentu a binevoitu se intimpine incercarea mea a dóua de romanu originalu intitulatu: „Ranele Natiunii“ am onóre se aducu la cunoscintia publica, cá am dispusu, cá acestu opu se se retiparésca din „Familia“, unde a aparutu pentru prima-óra. Lucrarea intréga, continendu trei tomuri, va esi la 1. dec. a. c. si va constá — dimpreuna cu portulu postalu — 2 fl. Cei ce dorescu, se aiba acestu romanu, binevoiésca a se adressá la redactiunea „Familiei“ in Budapesta, — tramitiendu pretiulu inainte, seu deobligaudu. se a-lu plati la primirea cartiloru, — in casulu din urma inse portulu postalu se va plati de catra abonanti.

Budapesta 3 nov. 1876.

Josifu Vulcanu.

Insciintiare de prenumeratiune.

Cu numerulu acest'a incheemu anulu 1876 si celu dintaiu alu foei nostre „Higien'a si scol'a“ si ne rogamu de DDomnii, cari dorescu continuarea ei se bine voiasca — luendu in vedere, cele ce amu anuciatu in numerulu trecutu, a se grabi cu prenumeratiunea, cá se ne potemu de timpuriu indreptá.

Bucurosu amu fi mai datu baremu mai unu numeru, daru avendu restantia de 87 f. nu amu fostu in posiciune de a mai mari spesele. Si rogamu pe DD. restantieri a ne tramite restulu, ce'lu mai au de platitu.